

II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİNDE EDİRNE VİLAYETİ JANDARMA TENSİKATI

Türkmen TÖRELİ*

ÖZ

II. Abdülhamid döneminde 1878 tarihli Berlin Antlaşması sonrasında, Makedonya bölgesinde idari, adli, mali ve iç güvenlik alanlarında yapılan düzenlemeler, Avrupalı devletlerin de dâhil olduğu uluslararası bir mesele hâline gelmiştir. Bu süreçte Makedonya, Osmanlı Devleti ile Avrupalı devletler arasında siyasi krizlerin ve tartışmaların odağı haline gelen bir bölge olmuştur. Dolayısıyla II. Abdülhamid'in iktidar yıllarında jandarma teşkilatında yapılan düzenlemeleri bu koşullar içinde değerlendirmek gerekir. Kuşkusuz 1903 tarihli Mürzsteg Programı, bölgedeki tarafların güç mücadelesinde belirleyici bir rol oynamıştır. Programın devreye girmesinden sonra, Selanik, Kosova ve Manastır vilayetlerinde Avrupalı devletlerin denetiminde idari, mali, adli ve güvenlik alanlarında tensikat süreci başlamıştır. Bölgedeki jandarma teşkilatı Mürzsteg Programı çerçevesinde ele alınırken, Edirne vilayeti bu programa dahil edilmemişti. Bu çalışmada Edirne vilayeti jandarma teşkilatının Mürzsteg Programına nasıl dâhil edilmeye çalışıldığı ve Edirne vilayeti jandarma tensikat süreci incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Berlin Antlaşması, Mürzsteg Programı, Jandarma Tensikati, Makedonya

REORGANIZATION OF GENDARMERIE IN EDİRNE PROVINCE DURING THE REIGN OF ABDULHAMID II

ABSTRACT

During the reign of Abdulhamid II, reorganization of administrative, judicial, financial and internal security in the Macedonian region after the Treaty of Berlin of 1878 become an international issue also involving the European countries.

* Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, İzmir, ORCID: orcid.org/0000-0002-7486-523X, E-posta: turkmen.toreli@deu.edu.tr

TÜRKMEN TÖRELI

In this process, Macedonia become a focus of political crises and disputes between the Ottoman Empire and European states. Therefore, it is necessary to evaluate the restructuring of gendarmerie organization during the reign of Abdulhamid II by taking into account these conditions. Undoubtedly, the Mürzsteg reform program of 1903 played a decisive role in the power struggle of the actors in the region. After launching the program, restructuring of administrative, financial, judicial and security areas under supervision of the European states started in the provinces of Thessaloniki, Kosovo and Monastır. While the gendarmerie organization in the region was handled within the scope of the Mürzsteg program, Edirne province was not included in this program. In this study, the attempts to include the gendarmerie organization in Edirne province in the Mürzsteg reform program, and reorganization of gendarmerie in Edirne province will be examined.

Keywords: The Ottoman Empire, The Treaty of Berlin, Mürzsteg Program, Gendarmerie Reorganization, Macedonia

Giriş

Osmanlı Devleti'nde jandarma teşkilatı 1878 yılında imzalanan Berlin Antlaşması sonrasında köklü bir değişikliğe uğramıştır. Berlin Antlaşması, Avrupa devletlerinin Osmanlı iç siyasetine müdahale imkânı sağlayan diplomatik bir zemin hazırlamıştır. Antlaşmanın yirmi üçüncü maddesi Makedonya'da Avrupalı devletlerin kontrolünde reformlar yapılmasını, altmış birinci maddesi ise Doğu Anadolu'da idari düzenlemeler yapılmasını öngörmekteydi.¹ Dolayısıyla II. Abdülhamid döneminde Makedonya ve Doğu Anadolu vilayetlerinde başta jandarma olmak üzere, idari ve adli alanlarda yapılan düzenlemeler Avrupa devletlerinin dâhil olduğu uluslararası bir mesele hâline gelmiştir. Bu süreçte vilayetlerde yapılan jandarma tensikatını da bu koşullar altında değerlendirmek gerekmektedir.² Özellikle Makedonya'da yapılan ıslahatlar sürecinde Osmanlı Devleti Avrupalı devletlerin müdahaleleriyle uğraşmak zorunda kalmıştır.³ II. Abdülhamid'in iktidar yıllarında siyasi tartışmalara ve krizlere yol açan Makedonya'nın, coğrafi olarak tanımlanması da farklı olmuştur. Avrupa ve Balkan devletlerinin Makedonya olarak tanımladığı bölge,

¹ Nadir Özbek, "Osmanlı İmparatorluğunda İç Güvenlik Siyaset ve Devlet 1876-1909", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, Sayı 16, Güz 2004, s. 71.

² Özbek, *a.g.m.*, s. 64.

³ Özbek, *a.g.m.*, s.82.

II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİNDE EDİRNE VİLAYETİ JANDARMA TENSİKATI

Osmanlı yönetimi tarafından Vilâyet-i Selâse (Selanik, Manastır ve Kosova vilayetleri) olarak adlandırılmaktaydı.⁴

Avrupa devletleri 1903 tarihli Mürzsteg Programı ile doğrudan Makedonya sorununa müdahale ettikleri süreçte, özellikle Edirne vilayeti de bu programa dâhil edilmeye çalışılmıştır.⁵ Osmanlı Devleti, Edirne vilayeti üzerinde de bir denetim mekanizması oluşturulmasına izin vermemiş ve hassas bir denge siyaseti yürüterek Edirne vilayetinde kendi inisiyatifi doğrultusunda jandarma teşkilatında düzenlemeler yapmıştır. Dolayısıyla Edirne vilayeti jandarma tensikati sürecini de, Makedonya’da Mürzsteg Programı ile ortaya çıkan koşullar içinde değerlendirmek gerekmektedir.

Edirne Vilayeti Jandarma Tensikati Süreci

Makedonya’da Osmanlı Devleti ile Avrupa devletleri arasında yaşanan güç mücadelesini iki aşamada değerlendirebiliriz. İlk aşama Berlin Antlaşması’ndan sonra yani 1878 ile 1903 yılları arasındadır. Bu yıllarda Avrupalı devletler genellikle tavsiyelerde bulunarak bölgede herhangi bir denetim mekanizması oluşturmamıştır. İkinci aşama ise, 1903 yılından itibaren Mürzsteg reform programı devreye sokularak, kontrol mekanizmasının kurulduğu süreçtir.⁶ Osmanlı Devleti, birinci aşama olarak adlandırdığımız dönemde, bölgede kendi inisiyatifi doğrultusunda düzenlemeler yaparak, Avrupalı devletlerin müdahalelerini bertaraf etmeye çalışmıştır. Fakat bu süreçte bölgedeki gerilim Berlin Antlaşması’nın yirmi üçüncü maddesinden memnun olmayan Bulgarların protesto ve gösterileriyle hızla artmış, Trakya ve Makedonya Bulgarlarını birleştirme fikriyle hareket eden bazı Bulgar ihtilalcileriyle de uğraşmak durumunda kalmıştı.⁷ Berlin Antlaşması’nda belirtilen ıslahat hükümlerinin bir an önce yerine getirilmesini isteyen Avrupa devletleri karşısında Bâbiâli, isteksizce de olsa⁸ 1879 tarihli dört yüz kırk dokuz maddeden oluşan oldukça detaylı *Rumeli Vilayetleri Hakkında Kanun Layihası* hazırlar. Kanun layihasında,

⁴ Kaya Bayraktar, “Makedonya Sorunu ve Avrupa Müdahalesi”, *Bilig*, Sayı 64, Bahar 2014, s. 2.

⁵ Gül Tokay, *Makedonya Sorunu Jön Türk İhtilalinin Kökenleri (1903-1908)*, Afa Yayınları, İstanbul 1995, s. 49.

⁶ Bayraktar, *a.g.m.*, s. 14.

⁷ Güler Yarcı, “Osmanlı Diplomasisinde Makedonya Meselesi (1876-1913)”, *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı 1, Ocak 2013, s. 80-81.

⁸ Kemal Beydilli, “II. Abdülhamid Devrinde Makedonya Meselesine Dair” *Osmanlı Araştırmaları*, Sayı 9, 1989, s. 81.

TÜRKMEN TÖRELİ

vilayetlerin idari yönetiminde, maarif, adliye, jandarma ve polis teşkilatında nasıl bir düzenleme yapılacağı açıklanmaktadır. Ayrıca yeni bir Rumeli haritası da hazırlanarak Selanik, Manastır, Kosova ve Edirne vilayetlerine gönderilir. Bulgar ihtilal komitelerinin ele geçirmek istediği Edirne vilayeti de 1880 yılında kanun layihasında belirtilen ıslahat programına dâhil edilmiştir.⁹ Berlin Antlaşması'na göre, ıslahat programının vilayetlerin mahalli komisyonları tarafından yapılması gerekmektedir. Hızlı bir şekilde ıslahatların uygulanmasını isteyen Avrupalı devletler, programın Bâbiâli tarafından hazırlanmasına itiraz etmemelerine rağmen, bölgenin elden çıkacağı endişesini taşıyan II. Abdülhamid kanun layihasını onaylamamıştır.¹⁰ Yine bu süreçte iç güvenlik teşkilatında da önemli değişiklikler yapılarak, Avrupa devletlerindeki jandarma teşkilatına benzer yeni bir güvenlik teşkilatı oluşturulur. Daha doğrusu vilayetlerdeki zabtiye alayları jandarma adı altında yeniden düzenlenir.¹¹ Jandarma teşkilatının yeniden yapılandırılma sürecinin ilk uygulamaları da Edirne vilayetinde gerçekleştirilir. Vilayetteki mevcut asâkir-i zabtiye birlikleri jandarma usulüne göre düzenlenir ve yeni jandarmalar ordudan ve eski zabtiyeler arasından titizlikle seçilir. Bu uygulamanın Edirne vilayetinde yapılması, Rusların savaş sırasında işgal ettiği Edirne'den çekilirken olası asayiş sorunlarını kontrol altına alma düşüncesinden kaynaklanmaktaydı. Ayrıca Ruslardan sonra vilayet dâhilinde Bulgarların etkin olmasından da endişe edilmekteydi.¹² Her ne kadar Osmanlı Devleti, Makedonya ve Edirne vilayetini Berlin Antlaşması ile elinde tutmayı başarsa da, Bulgarların buraları ele geçirmek için bölgede yarattıkları kargaşa ve asayiş sorunlarıyla uğraşmak zorunda kalmıştır.¹³ Makedonya kısa süre içinde Bulgar komitacılarının yanı sıra Yunan, Sırp ve Arnavut komitacılarının nüfuz mücadelesi verdiği bir sahaya dönüşmüştür. Bunlar arasında en etkili olan ise Bulgaristan tarafından silah ve cephane ile desteklenen Bulgar komitacıları olmuştur.¹⁴

⁹ Yarcı, *a.g.m.*, s. 80-81.

¹⁰ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989, Cilt VIII, s. 150; Beydilli, *a.g.m.*, s. 81.

¹¹ Halim Tevfik Alyot, *Türkiye'de Zabta: Tarihi Gelişimi ve Bugünkü Durumu*, Ankara 2008, s. 113-114.

¹² Serap Sert, "Osmanlı Devleti'nin Rumeli Vilayetlerinde Asayiş ve Emniyetin Sağlanması Bir Kolluk Kuvveti Olarak Jandarma 1896-1901", *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 18, 2019, s. 484-485.

¹³ Suzan Ertürk, *Balkanlarda Aşırı Milliyetçi Bir Örgütlenme: Makedonya-Edirne Dahili İhtilal Teşkilatı (1893-1912)*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Turan Gökçe, İzmir 2018, s. 62-63.

¹⁴ Mahir Aydın "Arşiv Belgeleriyle Makedonya'da Çete Faaliyetleri", *Osmanlı Araştırmaları*, Sayı 9, 1989, s. 219-220.

II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİNDE EDİRNE VİLAYETİ JANDARMA TENSİKATI

Bulgaristan'ın amacı Avrupalı devletlerin bölgeye dikkatini çekerek ve nüfus çoğunluğunu da ileri sürerek bu toprakların kendisine verilmesini sağlamaktır. Dolayısıyla Osmanlı Devleti de Avrupa devletlerinin müdahalesine fırsat verebilecek asayiş olaylarını önlemeye yönelik tedbirler almıştır.¹⁵

Rumeli vilayetlerinde asayiş sorunlarının artmasıyla birlikte her defasında yeni tedbirlerin devreye sokulduğu görülmektedir. II. Abdülhamid'in 22 Nisan 1896 tarihli iradesiyle, uygulamaya giren *Rumeli Vilâyât-ı Şâhânesi'ne Mahsus Mevadd-ı Islahiye Layihası* Rumeli vilayetlerinde idari, adli ve mali alanda yapılacak yeni düzenlemeleri içermektedir. Layihada, idari, adli ve mali sorunlar için atanacak müfettişlerin görevleri, kiliselerin tamiri, okulların ıslahı, aşar vergisinin düzenlenmesi gibi konular yer almaktaydı. Bu layihanın dikkat çeken yönü ise Edirne vilayeti ile ilgili yapılan idari düzenlemedir. Edirne vilayetinin teşkilatı, Rumeli vilayetleri mülki teşkilatıyla birleştirilmiştir.¹⁶ Yeni düzenleme ile Edirne, Selanik, Manastır ve Kosova vilayetleri idare meclislerinde bulunacak aza sayısı da altıya çıkarılmıştır. Bunların yarısı Müslim yarısı gayrimüslim olacaktır.¹⁷ Bu layiha gereğince, Edirne vilayetinin de dâhil olduğu düzenlemede jandarma alaylarına Müslüman efradın yüzde onu derecesinde gayrimüslim efrad alınacaktır.¹⁸ Böylece Edirne vilayeti de Rumeli vilayetleri ıslahat programına dâhil edilmiştir. Nitekim ıslahat layihası uygulamaya girdikten sonra Edirne vilayetinden 1 Haziran 1896 tarihinde Mabeyn-i Hümayûn Başkitabeti'ne gönderilen telgrafta, vilayet dâhilindeki gayrimüslimlerin mekteplerine muallimlerin tayin edildiği, jandarma alayına yüzde on nispetinde gayrimüslim efradın alınmaya başlandığı, aşar vergisi için vilayet defterdarının başkanlığında bir komisyon teşkil edildiği, vilayet idare meclisi için de aza intihabına başlanacağı bilgisi verilmekteydi.¹⁹ Daha sonra vilayet dâhilinde idare meclisi aza sayısının altıya çıkarıldığı, gayrimüslim vali yardımcısının da tayin edildiği görülmektedir.²⁰ Fakat ıslahat layihasında belirtilen miktarda gayrimüslim jandarma sınıfına alınamamıştır. 18 Ocak 1897 tarihli Edirne vilayetinden Sadaret'e gönderilen telgrafta, vilayet jandarma alayında on üç tane gayrimüslim jandarma neferinin olduğu, sayının düşük olmasının nedeni ise, gayrimüslimlerin

¹⁵ Aydın, *a.g.m.*, s. 231.

¹⁶ Bayraktar, *a.g.m.*, s. 14-15.

¹⁷ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Nizamât Defteri, 7, s. 274.

¹⁸ BOA, *Nizamât Defteri*, 7, s. 275.

¹⁹ BOA, *İrade Hususi*, 47/32.

²⁰ BOA, *Yıldız Perakende Evrakı Sadaret Maruzat (Y.PRK.A)*, 10/105.

TÜRKMEN TÖRELİ

jandarma olmaya istekli olmamalarıyla açıklanmaktadır. Müracaat eden olduğu takdirde hemen kayıtlarının yapılacağı bilgisi de verilmektedir.²¹ Jandarma alayına alınacak gayrimüslim efradın ıslahat komisyonu tarafından da yakından takip edildiği dikkat çekmektedir.²² Gayrimüslim ahalinin jandarmaya kayıt yaptırma konusunda istekli olmamaları, jandarma maaşının düşük olması ve uzun süre de maaşların ödenmemesinden kaynaklanmaktaydı. Genellikle onlar için jandarma alaylarında ayrılan kotaların Müslümanlar tarafından doldurulduğu görülmektedir.²³ Edirne vilayeti jandarma kumandanının 30 Kasım 1897 tarihli yazısı vilayet dâhilindeki jandarmanın durumunu özetler niteliktedir. Yazı, Edirne vilayetinin payitaht İstanbul'un âdeta kapısı konumunda olması nedeniyle, vilayet dâhilinde asayiş ve emniyeti sağlamanın oldukça önemli olduğu vurgusuyla başlamaktadır. Vilayet jandarma efradının uzun süredir maaşlarını alamadıkları, pek çok yerde jandarmanın silah ve cephanesini bırakarak firar ettiği, görev yerlerine gitmekten imtina ettikleri, gittikleri yerlerde ahalden aldıkları yiyecek ve içeceklerin hesabını ödemedikleri, ahalinin de bu durumdan şikâyetçi olduğu anlatılmaktadır.²⁴ Osmanlı yönetimi Rumeli vilayetlerinde idari, adli ve güvenlik alanında düzenlemeler yapmaya çalışmasına rağmen, bölgedeki çeteler emniyet ve asayişi bozarak, Avrupa kamuoyunun dikkatini çekerek, büyük devletlerin bölgeye müdahalesini sağlamaya çalışmaktaydılar.²⁵ Bulgarların organize ettikleri 1902 yılının Eylül ayında meydana gelen Cumâ-ı Bâlâ ayaklanmasından sonra da, Avrupalı devletlerin bölgeye müdahalesini önlemek amacıyla yeni tedbirler devreye sokulmuştur.²⁶ Rumeli vilayetlerinde asayişin sağlanması, polis ve jandarma teşkilatının yeniden düzenlenmesini öngören²⁷ 29 Kasım 1902 tarihli Rumeli Vilayetleri Talimatnamesi hazırlanmış ve Rumeli Umûmi Müfettişliği kurulmuştur. Geniş yetkilerle umûmi müfettiş olarak atanan²⁸

²¹ BOA, *Dahiliye Nezareti Şifre Evrakı (DH.ŞFR)* 203/26, BOA, *Dahiliye Nezareti Tesri-i Muamelat ve Islahat Komisyonu (DH.TMIK.S)*, 6/30.

²² BOA, *DH.TMIK.S*, 6/1.

²³ Nadir Özbek, "Osmanlı Taşrasında Denetim: Son Dönem Osmanlı İmparatorluğu'nda Jandarma (1876-1908)", *Türkiye'de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti*, (der.) Evren Balta Paker-İsmet Akça, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010, s.72-73.

²⁴ BOA, *Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı (Y.MTV)*, 170/37.

²⁵ Yarcı, *a.g.m.*, s. 89-90.

²⁶ Beydilli, *a.g.m.*, s. 86, Tokay, *a.g.e.*, s. 42-43. II. Abdülhamid döneminde Makedonya faaliyet gösteren çeteler hakkında bkz. Aydın, *a.g.m.*, s. 209-234.

²⁷ Karal, *a.g.e.*, s. 157.

²⁸ Özgür Tilbe, *Hüseyin Paşa'nın Rumeli Umûmi Müfettişliği (1902-1908)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Zeynep İskefiyeli, Sakarya 2019, s. 73-74.

II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİNDE EDİRNE VİLAYETİ JANDARMA TENSİKATI

Hüseyin Hilmi Paşa 8 Aralık 1902 tarihinde Umûmî Müfettişliğin merkezi olan Selanik'te göreve başlamıştır.²⁹ Sadaret'ten Edirne, İşkodra, Selanik, Manastır ve Yanya vilayetlerine gönderilen 21 Aralık 1902 tarihli telgrafta, Hüseyin Hilmi Paşa'nın vilayet merkezlerine gelmesini beklemeden jandarma tensikati için çalışmalara başlanması istenmektedir. Telgrafta, jandarma tensikati için acilen komisyonlar kurularak mevcut zâbitan ve efrad içinde işe yaramayanların tespit edilerek çıkarılması ve yerlerine uygun kişilerin seçilmesi gerektiği bildirilmektedir. Kosova vilayetinde tensikat komisyonu daha önce kurulduğu için bu telgraf vilayete gönderilmemiştir.³⁰ Daha sonra umûmî müfettiş Hüseyin Hilmi Paşa'nın hazırladığı raporda ise, 14 Aralık 1902 -28 Mart 1903 tarihleri arasında vilayetlerdeki tensikat komisyonlarının yaptığı çalışmalar anlatılmaktadır. Raporda jandarma tensikatiyle ilgili olarak, Selanik, Manastır, Kosova, Edirne ve Yanya vilayetlerindeki jandarma alaylarında ihraç ve emeklilik işlemlerinin yapıldığı, başka yerlere gönderilmesi gereken zâbitan ve efradın gönderildiği, alayların mevcutlarına göre Hristiyan efradın kayıt işlemlerinin yapıldığı, jandarma açığının olduğu yerlerde Müslüman ve Hristiyanların jandarmaya kayıt olmaları için teşvik edildiği ve jandarma açığının da zaman içinde tedricen tamamlanacağı anlatılmaktadır.³¹ Alınan tüm tedbirlere rağmen Rumeli vilayetlerinde yaşanan asayiş sorunu giderilememiş, 2 Ağustos 1903 tarihinde meydana gelen İllinden ayaklanması sonrası, Avrupalı devletler tarafından hazırlanan Mürzsteg Programını Osmanlı Devleti kabul etmek zorunda kalmıştır. Bu programın büyük bir bölümü bölgedeki güvenlik teşkilatının yeniden yapılandırmasından oluşmaktaydı. Mürzsteg Programı çerçevesinde bölgede uluslararası jandarma komisyonu kurulacak ve tensikattan sorumlu İtalyan General De Giorgis ile beraber yabancı subaylar da görev yapmaya başlayacaktır.³² Jandarma tensikatından sorumlu De Giorgis 19 Nisan 1904 tarihinde Selanik'te görevine başladıktan sonra, beş tensikat dairesi kurulmuş ve başlarına yabancı zâbitler getirilmiştir. Selanik vilayetine Rus, Serez sancağına Fransız, Drama sancağına İngiliz, Manastır vilayetine İtalyan, Kosova vilayetine Avusturyalı zâbitler atanmıştır.³³

²⁹ Tilbe, *a.g.t.*, s. 78.

³⁰ BOA, *Bâbîali Evrak Odası (BEO)*, 1965/147344.

³¹ BOA, *Rumeli Müfettişliği Müteferrika Evrakı (TFR.I.M)*, 1/50.

³² Tokay, *a.g.e.*, s. 118-119, Özbek, *a.g.m.*, s. 83.

³³ *Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi: Asayiş ve Kolluk Tarihi İçerisinde Türk Jandarma Teşkilatı*, Jandarma Genel Komutanlığı Yayını, Ankara 2002, c. I, s. 158; Güler Yarcı, "II. Abdülhamid'in Rumeli Islahatından Bir Kesit: General Degiorgis'in Vilâyât-ı Selâse Jandarma Kumandanlığı", *Miras ve Değişim: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma*, (ed.) İsmail Hakkı Demircioğlu, Ahmet Özcan, Yücel Yiğit, Berikan Yayınevi, Ankara 2018, s. 614.

Edirne Vilayeti'nin Mürzsteg Programı'na Dâhil Edilme Çabaları

Mürzsteg Programına Balkan devletlerinden itiraz gelmemesine rağmen, Edirne vilayetinin program dışında tutulması Bulgaristan cephesinde büyük bir rahatsızlık yaratmıştır.³⁴ Dolayısıyla Bulgaristan, Edirne vilayetinin programa dâhil edilmesi yönünde çalışmalar yapmaktan geri durmayacaktır. Nitekim 1903 yılında İngiltere'de liberal yazarlar, tarihçiler ve gazeteciler tarafından kurulan Balkan Komisyonu (Balkan Committee) Bulgaristan lehine, İngiliz kamuoyunu ve hariciyesini yönlendirmede etkili olacaktır.³⁵ Edirne vilayeti, Mürzsteg Programı'nda öngörülen jandarma tensikâtı kapsamında olmamasına rağmen, 1904 yılının Ağustos ayının sonlarına doğru vilayet jandarmasının da ıslah edilmesi gerektiği gündeme gelir. Sadaret tarafından, Seraskerliğe ve Edirne vilayetine gönderilen 22 Ağustos 1904 tarihli yazı oldukça ilginçtir. Yazıda, vilayet jandarmasının genel durumunun ıslaha muhtaç olduğu ve bunun “bir sefaret tarafından ifade olunduğu” belirtilmektedir. Hangi sefaret olduğuna dair bir açıklama bulunmamaktadır. Vilayet dâhilinde bir komisyon kurularak dikkatli bir şekilde inceleme yapılması, jandarma zâbitan ve efradı için gerekli olan tensikâtın hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesi istenmektedir. Ayrıca jandarmanın görev yaparken jandarma nizamnamesinde belirtilen hükümlere harfiyen uymaları gerektiği uyarısı da yapılır.³⁶ Edirne vilayetine gönderilen bu yazıdan hemen sonra, 25 Ağustos 1904 tarihli gönderilen bir başka yazıda, vilayet jandarma alayında daha önce tensikât yapılmasına rağmen halen işe yaramayanların olduğu, yeniden komisyon kurularak bunların tespit edilmesi ve tensikât işleminin itirazlara meydan verilmeyecek şekilde yapılması gerektiği bir kere daha tekrarlanır.³⁷ Sadaret'ten Hariciye Nezareti'ne gönderilen 3 Şubat 1905 tarihli yazıda ise yazışmalarda açıklanmayan sefaretin, İngiltere sefreti olduğu anlaşılmaktadır. Hariciye Nezareti'ne gönderilen bu yazı, hem Edirne vilayetinin Mürzsteg Programı'na nasıl dâhil edilmeye çalışıldığını hem de Bâbiâli'nin bu konuda nasıl bir tavır aldığını özetlemektedir. Bulgaristan yanlısı olarak İngiltere'de faaliyet gösteren Balkan Komitesi tarafından Mürzsteg Programı'nın Edirne vilayetini de kapsaması için İngiltere Hariciye Nezareti'ne bir layiha sunulmuştur. Layiha vilayetin idari ve adli işlerinin teftiş edilmesi ve Avrupalı bir valinin de tayin edilmesi talebini içermektedir. Balkan Komitesi'nin hazırladığı layihaya İngiliz Hariciyesi'nin sıcak baktığı ve bunun kabul edileceğine dair İngiliz basınında haberler de yayınlanmıştır.

³⁴ Tokay, *a.g.e.*, s. 49.

³⁵ Bayraktar, *a.g.m.*, s. 20.

³⁶ BOA, *BEO*, 2395/179587, *BEO*, 2404/180234.

³⁷ BOA, *BEO*, 2396/179674.

II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİNDE EDİRNE VİLAYETİ JANDARMA TENSİKATI

Hariciye Nezareti'ne gönderilen yazıda, İngiltere'nin Edirne vilayetinin idari işleriyle yakından ilgilendiği, jandarma teşkilatının ıslahına yönelik temennilerde bulunduğu, bilhassa İngiltere sefiri Nicholas'ın İstanbul'dayken Bâbîâli'ye gelerek bu konuyu sürekli gündeme getirdiği anlatılmaktadır. İngiltere sefiri ile yapılan görüşmelerde kendisine Rumeli vilayetlerinde yapılan ıslahatın her yerde yapıldığı cevabı verilmesine rağmen, jandarmanın ıslahı konusunda ısrarcı olmuştur. Sadaret'in yazısında, Edirne vilayetinin Mürzsteg Programı'na dâhil olmadığı, vilayet jandarmasıyla ilgili düzenlemelerin zaten yapıldığı ve bunun da devletin kararına bağlı olduğu vurgulanır. Balkan Komitesi'nin ısrarla Edirne vilayetini Mürzsteg Programı'na dâhil etmeye çalışmasının, Rumeli vilayetlerindeki sükûneti ihlâl etmeye yönelik olduğu, bu tür teşebbüs ve müracaatların "Londra kabinesince nazar-ı dikkate alınması İngiltere'nin öteden beri devlet-i aliyye hakkında perverde etmekte olduğu ihlâsı ile kabil-i telif olamayacağından" durumun münasip bir lisanla İngiltere Sefareti'ne bildirilmesi istenir.³⁸

II. Abdülhamid'in 4 Şubat 1905 tarihli iradesi ise, Balkan Komitesi'nin İngiltere Hariciyesi'ne sunduğu layihanın asla kabul edilmeyeceği yönündedir. Padişah, Edirne vilayeti jandarmasının daha önce ıslah edilmesine rağmen, Avrupalı devletlerin itirazlarına meydan verilmeden yeniden gözden geçirilmesini ve bunun mükemmel bir şekilde yapılması için bu işte ihtisası olan İtalyan zâbitlerden Binbaşı Tomasi Bey'in de Edirne'ye gönderilmesini ister.³⁹ II. Abdülhamid'in iradesinden sonra, Edirne vilayeti jandarma teşkilatında daha önce yapılan çalışmaların anlatıldığı Seraskerliğin 19 Şubat 1905 tarihli yazısında, vilayet dâhilinde iş görmeyen jandarmaların ihraç ve emekli edildiği anlatılmaktadır. Ayrıca jandarma maaşının az olmasından dolayı gerek İslam gerekse Hristiyan ahali tarafından jandarma mesleğine rağbet edilmediği, birçok yerde jandarmaya ihtiyaç duyulduğu ve mevcut jandarmayla asayişin sağlanmasında güçlük çekildiği de vurgulanmaktadır. Seraskerliğin yazısında Edirne vilayeti jandarma teşkilatı için neler yapılabileceği de sıralanır. Öncelikli olarak jandarma zâbitan ve efradı için Selanik, Manastır, Kosova vilayetlerinde olduğu gibi jandarma mektebi açılarak, ordudaki mektepli zâbitan tarafından talim ve terbiye verilmesi gerektiği belirtilmektedir. Binbaşı Tomasi Bey'in hemen Edirne'ye gönderilerek, askeri ve mülki memurlardan oluşan bir komisyon kurularak, jandarma nizamnamesi hükümlerine ve mahalli ihtiyaçlara göre neler

³⁸ BOA, *BEO*, 2499/187362.

³⁹ BOA, *İrade Hususi*, 125/106.

TÜRKMEN TÖRELİ

yapılacağına tespit edilmesi de Seraskerliğin önerileri arasındadır.⁴⁰ Seraskerliğin bu tespitlerinden kısa bir süre sonra, İtalyan Binbaşı Tomasi Bey'in Edirne vilayeti jandarma tensikatında görevlendirildiği ve tensikat komisyonunun kimlerden oluşacağına dair 23 Şubat 1905 tarihli padişahın iradesi çıkar.⁴¹ Dikkat edilirse İngiltere'deki Balkan Komitesi'nin Edirne vilayetinin Mürzsteg Programı'na dâhil edilmesi ve jandarmanın da ıslah edilmesi yönündeki kamuoyu oluşturma sürecinin başlamasından hemen sonra Bâbîâli olası bir müdahaleye meydan vermemek için hızlı bir şekilde vilayet jandarma tensikatını kendi kontrolünde başlatır. Tensikat komisyonunun başkanlığına önce İtalyan Binbaşı Tomasi Bey'in getirilmesi düşünülmüş ise de bundan vazgeçilmiştir. Komisyon başkanı, topçu altıncı liva kumandanı mirliva Şevket Paşa olmuştur. Tensikat işlemlerini yürütecek komisyon üyeleri ise, nafia müdürü Şefik Bey, vilayet idare meclisi azası Mehmed Paşa, umûr-ı ecnebiye müdürü Rupin Mizrahi Efendi, jandarma kumandanı Miralay Hulki Bey ve hamidiye hafif süvari birinci alayın talim muallimi kolağası Tahir Bey olarak belirlenmiştir. Tensikat işlemleri için Edirne'ye giden İtalyan Binbaşı Tomasi Bey maaşını Hazine-i Hassa'dan almasına rağmen, burada kaldığı süre boyunca kendisine ayrıca hazineden de aylık elli lira maaş verilmiştir.⁴² Daha sonra tensikat komisyonunda Tomasi Bey'e yardımcı olmak üzere Yüzbaşı Matsa Bey de Edirne'ye gönderilmiştir.⁴³

Jandarma tensikat komisyonu çalışmalarına başladıktan sonra alınan kararların uygulanmasına dair Seraskerlik makamından gerekli izinlerin hemen çıkmadığı anlaşılmaktadır. Konu ile ilgili Sadaret'ten 10 Temmuz 1905 tarihli Seraskerliğe gönderilen yazıda, sefirlerden bazılarının Bâbîâli'ye gelerek Edirne vilayeti jandarma tensikat komisyonu kararlarının bir aydır Seraskerlik makamında bekletildiği ve tensikat işlemlerinin hızlandırılmasını talep ettikleri belirtilmektedir. Sadaret'in yazısında bu tür müracaatlara meydan verilmeden ilgili evrakın incelemesinin yapılarak tamamlanması istenmektedir.⁴⁴ Sadaret'in yazısında bazı sefirlere vurgu yapılması da anlamlıdır. Zira Bulgaristan Emareti 1905 yılının Temmuz ayında büyük devletlerin sefirlerine verdiği notada, "Makedonya'ya milletlerarası bir

⁴⁰ BOA, *Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı (Y.MTV)*, 271/59.

⁴¹ BOA, *İrade Askeri*, 54/49.

⁴² Tefik Evcı, *Tanzimat Döneminde Edirne (1839-1908)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Mehmet Veli Seyitdanhoğlu, Ankara 2019, s. 191-192.

⁴³ Evcı, *a.g.t.*, s. 194.

⁴⁴ BOA, *BEO*, 2618/196304.

II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİNDE EDİRNE VİLAYETİ JANDARMA TENSİKATI

jandarma birliği yerleştirilmesiyle ilgili Mürzsteg Kararı'nın Edirne vilayetinde de uygulanmasını" talep etmişti. Bâbîâli durumu öğrendiğinde harekete geçmiş ve Londra'daki Osmanlı sefaretine gönderilen talimatta böyle bir teklifin asla kabul edilmeyeceğinin İngiliz hükümetine bildirilmesini istemiştir. Bulgarlar bu taleplerini 1905 yılının başlarında İngiltere'de faaliyet gösteren Balkan Komitesi aracılığıyla kullanarak yapmıştı.⁴⁵ Yukarıda da açıkladığımız üzere, II. Abdülhamid 4 Şubat 1905 tarihli iradesinde de bunun asla kabul edilmeyeceğine dair kesin tavrını koymuştu. Olası bir müdahaleye meydan vermemek için de Bâbîâli'nin denetiminde bir komisyon kurularak vilayetin jandarma tensikati işlemleri başlamıştı. Büyük devletlerin sefirleri araya girip tensikatın hızlandırılmasını talep etseler de tensikat işlemleri oldukça yavaş ilerleyecektir.

1905 yılının Ağustos ayının sonlarında yapılan yazışmalardan Edirne vilayeti jandarma tensikatından bir netice alınmadığı, işe yaramayan zâbit ve efrattan kimsenin çıkarılmadığı, vilayet öşür varidatının başka yerlerde kullanılmasından dolayı da jandarma maaşlarının ödenemediği anlaşılmaktadır.⁴⁶ Tensikat komisyonunun çalışmalarına başlamasından sonra alınan kararların bir türlü uygulamaya geçirilemediği görülmektedir. 1905 yılının Aralık ayında yapılan yazışmalarda ise tensikatın gecikmesinin, İtalyan Binbaşı Tomasi Bey'in izinli olarak Roma'ya gitmesinden dolayı işlerin aksadığı, itiraz ve şikâyetlerin bundan kaynaklandığı ileri sürülmektedir. Ayrıca tensikatın gecikmesinin başka bir nedeni olarak da tahsisat sıkıntısı gösterilmektedir.⁴⁷ Edirne vilayetinden gönderilen yazılarda sürekli tahsisat talep edilirken, Bâbîâli'nin yaklaşımı da vilayetin genel masraflarından tasarruf yapılması yönünde olmuştur.⁴⁸ Edirne vilayeti jandarma tensikati ile ilgili kurumlar arası yazışmalar takip edildiğinde tensikatın gecikmesi, sürekli değişik nedenlere bağlanmaktadır. Örneğin tensikatın gecikme nedeninin İtalyan Binbaşı Tomasi Bey'den kaynaklandığı, kendisinin tensikat işleriyle yeteri kadar ilgilenmediği ileri sürülmektedir.⁴⁹ Tomasi Bey de aksini iddia etmektedir. Kendisinin hazırladığı 4 Kanûn-ı sâni 1906 tarihli rapor, Edirne vilayeti jandarma tensikat sürecinin de bir özeti niteliğindedir. Binbaşı Tomasi Bey, tensikat komisyonu kurulduktan sonra aldığı kararları madde madde açıklamakta ve raporun sonunda da bir

⁴⁵ Yarcı, "II. Abdülhamid'in Rumeli Islahatından Bir Kesit...", s. 624.

⁴⁶ BOA, *BEO*, 2653/198947.

⁴⁷ BOA, *BEO*, 2724/204243.

⁴⁸ Evcı, *a.g.t.*, s. 192.

⁴⁹ BOA, *BEO*, 2779/208352.

TÜRKMEN TÖRELİ

değerlendirme yapmaktadır. Raporunda komisyonun aldığı kararlar şöyle açıklanmaktadır:⁵⁰

21 Mart 1905 tarihli toplantıda Edirne’de jandarma mektebi kurulması kararı alınmıştır.

30 Mart 1905 ve 27 Mayıs 1905 tarihlerindeki yapılan toplantı kararlarında, jandarma zâbitanın, küçük zâbitlerin ve efradın maaşlarının artırılması, maaşların düzenli olarak ödenmesi.

9 Mayıs 1905 tarihli toplantı kararında, jandarma hizmetinde bulunan nizamiye zâbitanına jandarma elbisesi giydirilmesi. Mehakim-i askeriye’nin jandarma efrâd ve zâbitanını muhakeme etmesi durumunda, jandarma zâbitanının da mahkemede aza olarak bulunması. Mehakim-i cezaiye huzuruna çıkacak jandarmanın savunması için de bir dava vekili tayin edilmesi.

30 Mayıs 1905 tarihli toplantıda ise, efrâd-ı redifenin silahaltına alınması durumunda, jandarmada bulunan rediflerin hizmetlerine devam etmesi, jandarma efradının esbabı kanuniyeye mebni terki hizmete hakları olmak üzere, hizmet sürelerinin iki seneden dört seneye çıkarılması.

20 Temmuz 1905 tarihli toplantıda ise, Edirne vilayeti jandarma alayına bin yüz nefer ilave edilmesi ayrıca jandarma zâbitlerinden, küçük zâbitlerden ve efrattan işe yaramayanların ihraç edilmesine karar verilmiştir. Komisyon üyesi Tomasi Bey raporunda komisyonun aldığı kararlardan hepsinin uygulanmadığını belirtmektedir. Bunlardan sadece iki tanesi gerçekleştirilebilmiştir. 1905 yılının Ağustos ayının başında jandarma mektebinin açılışı yapılmış ve jandarma kadrolarında işe yaramayanlar ihraç edilmiştir. Raporunda, komisyon kararlarının uygulanması için Bâbîâli ve Seraskerliğe gönderilen yazıların cevapsız kaldığı belirtilmektedir. Tomasi Bey, ilgili makamlardan alınan kararların desteklenmesini, gerekli izinlerin verilmesi hususunu sürekli yazışmalarda ifade etmelerine rağmen bir netice alamadıklarından yakınmaktadır.⁵¹ İngiltere sefareti de zaman zaman devreye

⁵⁰ BOA, *Yıldız Perakende Evrakı Askeri Maruzat (Y.PRK.ASK)*, 235/46.

⁵¹ BOA, *Y.PRK.ASK*, 235/46. Edirne jandarma tensikatında görevli Tomasi Bey Haziran 1906 tarihinde bu görevini tamamladıktan sonra Aydın vilayeti jandarma tensikatında çalışmıştır. Bkz. Çakmak, Biray, “İzmir Jandarma Mektebi (1907-1911)”, *Miras ve Değişim: Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Jandarma*, (ed.) İsmail Hakkı Demircioğlu, Ahmet Özcan, Yücel Yiğit, Berikan Yayınevi, Ankara 2018, s. 118.

II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİNDE EDİRNE VİLAYETİ JANDARMA TENSİKATI

girerek acil olarak tensikatın tamamlanmasını dile getirmesine rağmen, işlemlerin oldukça yavaş ilerlediği görülmektedir. II. Abdülhamid 10 Ekim 1906 tarihli iradesinde ise tensikat komisyonu kararlarının sırasıyla en kısa zamanda uygulanması ve Seraskerlik'ten uygun birinin de Edirne'ye tensikati takip etmek üzere gönderilmesi yönünde olmuştur.⁵² II. Abdülhamid'in bu iradesinden sonra, 9 Mart 1907 tarihli Sadaret'in yazısından emekli ve ihraç edilen jandarma zâbitlerinin yerine seçilenlerin tayin yerlerinin belirlendiği dikkati çekmektedir.⁵³

Edirne Vilayeti Jandarma Mektebi'nin Açılışı

Edirne vilayetinde jandarma mektebi açılmasına dair tensikat komisyonun kararı 1905 yılının Ağustos ayının başında gerçekleşmiştir. Vilâyât-ı Selâse jandarma tensikati sürecinde 1904 yılından itibaren, Osmanlı Devleti'nde ilk defa jandarma mektepleri, açılmaya başlanmıştır. Jandarma mektepleri eğitime başlamadan önce, jandarma teşkilatı için gerekli olan er ve zâbitler genellikle ordudan tedarik edilmekteydi. Fakat jandarma erlerinin çoğunluğunun okuma ve yazmasının olmaması verilen işlerin yerine getirilmesinde sorunların yaşanmasına neden olmaktadır. Tensikat sürecinde öncelikli olarak mesleki yeterliliği olmayan ve okuma yazma bilmeyenler jandarma teşkilatından uzaklaştırılmıştır. Bu süreçte ortaya çıkan boşluğu doldurmak amacıyla orduda başarılı olan zâbitler de jandarmaya alınmaya başlanmıştır. Jandarma sınıfına geçen zâbitlerin mesleki eğitimi için de Selanik'te 5 Ağustos 1904 tarihinde Jandarma Zâbit Mektebi açılmıştır.⁵⁴ Osmanlı Devleti'nin ilk Jandarma Zâbit Mektebi'nin eğitim kadrosunda Osmanlı ve İtalyan askerlerin yanı sıra İsviçre'den de uzmanlar davet edilerek görevlendirilmiştir.⁵⁵ Jandarma erlerinin eğitimi için de yine Selanik'te 1 Eylül 1904 tarihinde Efrâd-ı Cedide Mektebi açılmıştır. Jandarmaya dâhil olacakların tamamı bu mektepte eğitim görmeye mecbur tutulmuştur.⁵⁶ Jandarma karakol kumandanı yetiştirmek amacıyla 20 Eylül 1904 tarihinde

⁵² BOA, *Yıldız Perakende Evrakı Başkıtabet Dairesi Maruzatı (Y.PRK.BŞK)*,76/64.

⁵³ BOA, *BEO*, 3009/225609.

⁵⁴ Mert Daban, "Selanik Jandarma Zâbit Mektebi (1904-1910)" *Miras ve Değişim: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma*, (ed.) İsmail Hakkı Demircioğlu, Ahmet Özcan, Yücel Yiğit, Berikan Yayınevi, Ankara 2018, s. 144.

⁵⁵ Yarcı, "II. Abdülhamid'in Rumeli Islahatından Bir Kesit...",s. 639.

⁵⁶Fatih Demirel, "Osmanlı Devleti'nde Jandarma Eğitimi: Selanik Vilayeti Jandarma Mektepleri" *Miras ve Değişim: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma*, (ed.) İsmail Hakkı Demircioğlu, Ahmet Özcan, Yücel Yiğit, Berikan Yayınevi, Ankara 2018, s. 165. Jandarma Efrad-ı Cedide Mekteplerinde verilen eğitim hakkında detaylı bilgi için bkz. Türkmen Törel, *Osmanlı Jandarmasının Mesleki ve Askeri Terbiyesi*, Hiper Yayın, İstanbul 2020.

TÜRKMEN TÖRELI

Manastır'da ve 29 Ekim 1904 tarihinde de Üsküp'te Karakol Kumandanları Mektebi de eğitim vermeye başlamıştır.⁵⁷ Edirne vilayeti jandarma tensikat komisyonu kurulduktan sonra Jandarma Mektebi'nin açılması da gündeme gelir. II. Abdülhamid'in 29 Mart 1905 tarihli iradesi Rumeli vilayetlerinde açılan Jandarma Mektepleri gibi Anadolu vilayetlerinde de bu tür mekteplerin açılmaya başlandığı, dolayısıyla Edirne'de de Jandarma Mektebinin açılmasının uygun olduğu yönündedir.⁵⁸ Açılacak Jandarma Mektebi'nin ders programı için Selanik Jandarma Mektebi programının dikkate alınması istenir.⁵⁹ Edirne Jandarma Alayı zâbitan ve efradın talim ve terbiyesi için vilayet merkezinde Jandarma Mektebinin kurulmasına dair karar, Sadaret'in 1 Nisan 1905 tarihli yazısı ile Edirne vilayetine bildirilir.⁶⁰ Mektebin açılması ile ilgili kararın çıkmasından sonra hemen hazırlıklara başlanır. Selanik Jandarma Mektebinden eğitim süresi, ders saatleri, kaç kişi alınacağı, mektebe kayıt şartlarının neler olduğu, kimlerin ders vereceği ve ders kitaplarından da birer nüsha gönderilmesi talep edilir.⁶¹

Edirne Jandarma Mektebi'nin resmi açılışı 1905 yılının Ağustos başında yapılır. Mektebin açılışının yapıldığı sadece İngiltere sefaretine bildirilir. Sadaret tarafından 9 Ağustos 1905 tarihinde Hariciye Nezareti'ne gönderilen yazıda, padişahın iradesi gereğince mektebin açılışının münasip bir şekilde İngiliz sefirine bildirilmesi ve bu konuda sadece İngiltere Devleti'ne malûmât verilmesinin kifayet edeceği anlatılmaktadır.⁶² Edirne vilayetinden 7 Ağustos 1905 tarihli Sadaret'e gönderilen yazıda, Jandarma Mektebi müdüriyetine Selanik'te olduğu gibi muktedir birisinin tayin edilmesi gerektiği ve Hamidiye Hafif Süvari Alayı Talim Muallimi Binbaşı Tahir Bey'in bu göreve uygun olduğu bildirilmektedir. Tahir Bey Almanya'da askeri eğitim almış muktedir ve faal kişiliği ile tanınmaktadır. Jandarma Mektebi açılmış olmasına rağmen, Tahir Bey'in müdür olarak atanma sürecinin oldukça uzadığı görülmektedir. Nihayet 25 Aralık 1905 tarihli Edirne vilayetine gönderilen yazıda Tahir Bey'in, Hamidiye alayına

⁵⁷ *Rumeli Vilâyât-ı Selâse'de Jandarma Teşkilatı*, mütercimi, umum jandarma kumandanlığı birinci şube müdürü kaymakam Talat, Dersaadet 1338, s. 58-59. Üsküp Karakol Kumandanları Mektebi hakkında detaylı bilgi için bkz. Erol Karcı, "Üsküp Jandarma Karakol Kumandanları Mektebi '(1904-1909)', *Miras ve Değişim: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma*, (ed.) İsmail Hakkı Demircioğlu, Ahmet Özcan, Yücel Yiğit, Berikan Yayınevi Ankara 2018, s. 97-116.

⁵⁸ BOA, *İrade Askeri*, 55/12.

⁵⁹ BOA, *BEO*, 2536/190179.

⁶⁰ BOA, *BEO*, 2539/190422.

⁶¹ BOA, *TFR.I.ED*, 8/778.

⁶² BOA, *İrade Hususi*, 132/31, BOA, *BEO*, 2640/197936, BOA, *Hariciye Nezareti Tahrirat Kalemi Evrakı (HR.TH)*, 322/42.

II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİNDE EDİRNE VİLAYETİ JANDARMA TENSİKATI

irtibatı bağlı kalmak ve asli vazifesine hâlel getirmemek koşuluyla müdürlüğe tayin edildiği bildirilmiştir. Tahir Bey'in aylık altı yüz kuruş maaşı da jandarma tahsisatından ödenecektir.⁶³ Jandarma mektebinin eğitime başlamasından bir yıl sonra yani 1906 yılının Aralık ayında mektebin eğitimi ile ilgili yapılan yazışmalardan mektebin ders programında düzenlemeler yapıldığı ve ders kitaplarının temin edilmesinde ise sorunlar yaşandığı anlaşılmaktadır. Mektebin müdürü Tahir Bey'in de Selanik Jandarma Mektebi'ndeki eğitim ve tatbikatları incelemek üzere Selanik'e gittiği görülmektedir.⁶⁴ Rumeli Vilayetleri Müfettişliğine gönderilen 3 Aralık 1906 tarihli yazıda, Selanik'teki Jandarma Mektebi'nde okutulan ders kitaplarından örnek olarak birer nüshanın acilen gönderilmesi istenmektedir. Müfettişlikten gelen cevapta ise Selanik Jandarma Mektebi'nde ders veren muallimlerin ellerindeki notlarının istinsah edildiği ayrıca kitap olarak basılmadığı yönündedir. Mektebin eğitimi konusunda Tahir Bey'in Selanik Jandarma Mektebi'ndeki edindiği tecrübelerle göre hareket edilmesi tavsiyesinde bulunulur.⁶⁵

Edirne vilayetinden 3 Aralık 1906 tarihli Sadaret'e gönderilen yazıda ise jandarma mektebinde yapılan çalışmalara dair bilgi verilmektedir. Mektepte bir yıl içinde dört devre eğitim yapılmıştır. Her devrenin eğitim süresi üç ay olmuştur. Bu eğitimlere jandarma zâbit ve küçük zâbitler katılmıştır. Mektebin beşinci eğitim devresinde ise üç aylık eğitim yeterli görülmeyerek bu süre dört aya çıkarılmıştır. Beşinci eğitim devresinde 20 zâbit ile 20 küçük zâbit ve on başı eğitim almıştır. Eğitim programında da düzenleme yapılmıştır. Mektepte verilmekte olan hizmet-i seferiye dersi yerine hizmet-i dahiliye ve ceza kanunu dersleri konulmuştur. Hizmet-i seferiye dersinin, jandarma ile ilgisi olan kısımlarından eğitim sırasında bahsedilmesine karar verilmiştir. Akaid-i diniyye ve fezail-i ahlakiye dersleri de programa alınmıştır. Ayrıca Edirne jandarma alayı zâbitinin çoğunluğunun atlı olmasına rağmen, layıkıyla ata binemediklerinin görülmesinden dolayı fûrûsiyet [binicilik] dersi de eğitim programına konulmuştur. Her eğitim devresi sonunda yapılan imtihanında, Edirne Mektebi Harbiye-i Şâhâne muallimlerinden veya Ordu-yı Hümâyun ümera ve zâbitandan icap edenler mümeyyiz sıfatıyla hazır bulunmaktaydı. İmtihan sonunda başarılı olanlara aldıkları imtihan notunu da gösteren bir şahadetname verilmekteydi. Öğrencilerin aldıkları notlar da ayrıca

⁶³ BOA, *BEO*, 2727/ 204455.

⁶⁴ BOA, *TFR.I.AS*, 41/4052.

⁶⁵ BOA, *TFR.I.ED*, 9/804.

TÜRKMEN TÖRELİ

künyelerinde de belirtilmekteydi. Yapılan imtihan sonrasında alâ derecede olanlar terfi ettirilmekteydi. Yeterli puanı alamayanlar ikinci defa eğitime tâbi tutulmakta ve bu defa da gerekli asgari puanı alamadıkları takdirde terfilere yapılmamaktaydı.⁶⁶ Jandarma zâbit ve küçük zâbitlerin bu şekilde terfiden mahrum bırakılması Seraskerlik makamı tarafından adaletli olmadığı gerekçesiyle uygun görülmemiştir. Bu tür durumda olanlara ibraz-ı ehliyet edinceye kadar imtihan hakkı verilmesi gerektiği padişahın iradesinde de belirtilmiştir.⁶⁷ Edirne Jandarma Mektebi, Vilâyat-ı Selâse'de açılan diğer jandarma mektepleriyle karşılaştırıldığında, kurumsal bir mektepten ziyade jandarma zâbitlerine eğitim verilen bir nevi kurs niteliğinde olduğu görülmektedir. Edirne Jandarma Mektebi'nde eğitim veren zâbitler diğer mekteplerde olduğu gibi daimi surette olmamış, terfilere geldikçe orduya geçen zâbitlerin yerine jandarmadan veya ordudan uygun görülen zâbitler muallim olarak görevlendirilmiştir. Fahri muallim olarak sivillerden de mektebe görevlendirme yapılmıştır.⁶⁸ Mektebin açılışından bir yıl sonra tensikat komisyonunda görevli Yüzbaşı Matsa Bey'in raporundan mektebin ayrı bir binasının olmadığı anlaşılmaktadır. Matsa Bey raporunda vilayet jandarma teşkilatında yapılması gerekenleri sıralarken mektep için kışla tarzında bir binanın yapılmasını da önermektedir.⁶⁹

Sonuç

Avrupalı devletlerin Makedonya sorununa doğrudan müdahalelerine imkân veren 1903 tarihli Mürzsteg Programı'nın bölgede uygulanma sürecinde, Edirne vilayeti de programa dâhil edilmeye çalışılmıştır. Özellikle Bulgaristan Emareti gerek büyük devletlere müracaat ederek gerekse İngiltere'de faaliyet gösteren Balkan Komitesi aracılığıyla bu konuda kamuoyu oluşturmaya çalışmıştır. Osmanlı Devleti de bunun asla kabul edilmeyeceği yönünde açıkça tavrını ortaya koymuştur. Vilâyat-ı Selâse'de olduğu gibi uluslararası bir tensikat komisyonu kurulmasına meydan vermemek için, kendi kontrolünde Edirne vilayetinde Jandarma Tensikat Komisyonu kurarak işlemleri yürütmüştür. Bu komisyonda İtalyan bir zabıt de görevlendirerek olası itirazların da önünü kapatmıştır. Edirne vilayeti Jandarma Tensikatını sürekli gündeme getiren ve bir an önce tamamlanması

⁶⁶ BOA, *BEO*, 2965/222343.

⁶⁷ BOA, *İrade Askeriye*, 64/45.

⁶⁸ Evcı, *a.g.t.*, s. 403-404.

⁶⁹ BOA, *Y.PRK.ASK.*, 242/56.

II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİNDE EDİRNE VİLAYETİ JANDARMA TENSİKATI

isteyen İngiltere'ye karşı uluslararası ilişkiler ve dengeler de gözetilerek kurulan diplomatik ilişkilerle olası siyasi krizlerin çıkmasını da engellemiştir.

KAYNAKÇA

A. Arşiv Belgeleri

BOA, *Bâbîâli Evrak Odası (BEO)*, 1965/147344, 2395/179587, 2404/180234, 2396/179674, 2499/187362, 2536/190179, 2539/190422, 2618/196304, 2640/197936, 2653/198947, 2724/204243, 2727/ 204455, 2779/208352, 2965/222343, 3009/225609.

BOA, *Dahiliye Nezareti Şifre Evrakı (DH.ŞFR)* 203/26.

BOA, *Dahiliye Nezareti Tesri-i Muamelat ve Islahat Komisyonu (DH.TMIK.S)* 6/1, 6/30.

BOA, *Hariciye Nezareti Tahrirat Kalemî Evrakı (HR.TH)*, 322/42.

BOA, *İrade Askeriye*, 54/49, 55/12, 64/45.

BOA, *İrade Hususi*, 47/32, 125/106, 132/31.

BOA, *Nizâmât Defteri*, 7.

BOA, *Rumeli Müfettişliği Jandarma Müşiriyet ve Kumandalık Evrakı (TFR.I.AS)*, 41/4052.

BOA, *Rumeli Müfettişliği Müteferrika Evrakı (TFR.I.M)*, 1/50.

BOA, *Rumeli Müfettişliği Edirne Evrakı (TFR.I.ED)*, 8/778, 9/804

BOA, *Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı (Y.MTV)*, 170/37, 271/59.

BOA, *Yıldız Perakende Evrakı Askeri Maruzat (Y.PRK.ASK)*, 235/46, 242/56.

BOA, *Yıldız Perakende Evrakı Başkitabet Dairesi Maruzatı (Y.PRK.BŞK)*, 76/64.

BOA, *Yıldız Perakende Evrakı Sadaret Maruzat (Y.PRK.A)*, 10/105.

B. Kitaplar ve Makaleler

ALYOT, Halim, Tevfik, *Türkiye'de Zabıta: Tarihi Gelişimi ve Bugünkü Durumu*, Ankara 2008.

AYDIN, Mahir, "Arşiv Belgeleriyle Makedonya'da Çete Faaliyetleri" *Osmanlı Araştırmaları*, Sayı 9, 1989, ss. 209-234.

TÜRKMEN TÖRELI

BAYRAKTAR, Kaya, “Makedonya Sorunu ve Avrupa Müdahalesi”, *Bilig*, Sayı 64, Bahar 2014, ss. 1-28.

BEYDİLLİ, Kemal, “II. Abdülhamid Devrinde Makedonya Meselesine Dair” *Osmanlı Araştırmaları*, Sayı 9, 1989, ss. 77- 99.

ÇAKMAK, Biray, “İzmir Jandarma Mektebi (1907-1911)”, *Miras ve Değişim: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma*, (ed.) İsmail Hakkı Demircioğlu, Ahmet Özcan, Yücel Yiğit, Berikan Yayınevi, Ankara 2018, ss. 117- 138.

DABAN, Mert, “Selanik Jandarma Zâbit Mektebi (1904-1910)” *Miras ve Değişim: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma*, (ed.) İsmail Hakkı Demircioğlu, Ahmet Özcan, Yücel Yiğit, Berikan Yayınevi, Ankara 2018, ss. 139-154.

DEMİREL, Fatih, “Osmanlı Devleti'nde Jandarma Eğitimi: Selanik Vilayeti Jandarma Mektepleri”, *Miras ve Değişim: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma*, (ed.) İsmail Hakkı Demircioğlu, Ahmet Özcan, Yücel Yiğit, Berikan Yayınevi, Ankara 2018, ss.155-174.

ERTÜRK, Suzan, *Balkanlarda Aşırı Milliyetçi Bir Örgütlenme: Makedonya-Edirne Dahili İhtilal Teşkilatı (1893-1912)* Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Turan Gökçe, İzmir 2018.

EVCİ, Tefik, *Tanzimat Döneminde Edirne (1839-1908)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Mehmet Veli Seyitdanlıoğlu, Ankara 2019.

Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi: Asayiş ve Kolluk Tarihi İçerisinde Türk Jandarma Teşkilatı, Cilt I, Jandarma Genel Komutanlığı Yayını, Ankara 2002.

KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989.

KARCI, Erol, “Üsküp Jandarma Karakol Kumandanları Mektebi (1904-1909)”, *Miras ve Değişim: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma*, (ed.)

II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİNDE EDİRNE VİLAYETİ JANDARMA TENSİKATI

İsmail Hakkı Demircioğlu, Ahmet Özcan, Yücel Yiğit, Berikan Yayınevi Ankara 2018, ss. 97-116.

ÖZBEK, Nadir, “Osmanlı İmparatorluğunda İç Güvenlik Siyaset ve Devlet 1876-1909”, *Türklük Araştırmaları Dergisi*, Sayı16, Güz 2004, ss. 59-95.

_____, “Osmanlı Taşrasında Denetim: Son Dönem Osmanlı İmparatorluğu’nda Jandarmanın (1876-1908)”, *Türkiye’de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti*, (der.) Evren Balta Paker-İsmet Akça, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010, ss. 47-78,

Rumeli Vilâyet-ı Selâse’de Jandarmanın Teşkilatı, mütercimi, umum jandarmanın kumandanlığı birinci şube müdürü kaymakam Talat, Dersaadet 1338.

SERT, Serap, “Osmanlı Devleti’nin Rumeli Vilayetlerinde Asayiş ve Emniyetin Sağlanmasında Bir Kolluk Kuvveti Olarak Jandarmanın 1896-1901” *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 18, 2019, ss. 483-496.

TİLBE, Özgür, *Hüseyin Paşa’nın Rumeli Umûmî Müfettişliği (1902-1908)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Zeynep İskefiyeli, Sakarya 2019.

TOKAY, Gül, *Makedonya Sorunu Jön Türk İhtilalinin Kökenleri (1903-1908)*, Afa Yayınları, İstanbul 1995.

TÖRELİ, Türkmen, *Osmanlı Jandarmasının Mesleki ve Askeri Terbiyesi*, Hiper Yayın, İstanbul 2020.

YARCI, Güler, “II. Abdülhamid’in Rumeli Islahatından Bir Kesit: General Degiorgis’in Vilâyet-ı Selâse Jandarmanın Kumandanlığı”, *Miras ve Değişim: Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Jandarmanın*, (ed.) İsmail Hakkı Demircioğlu, Ahmet Özcan, Yücel Yiğit, Berikan Yayınevi, Ankara 2018, ss. 601-651.

_____, “Osmanlı Diplomasisinde Makedonya Meselesi (1876-1913)” *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı 1, Ocak 2013, ss. 76-112.